

Claus Rønlevs bibliotek

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Digitaliseret efter aftale med Selskabet for Danmarks Kirkehistorie. PDF-filen er kun til ikke kommercielt brug.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine mange tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

KIRKEHISTORISKE SAMLINGER

SYV ENDE RÆKKE

UDGIVNE AF

SELSKABET FOR DANMARKS KIRKEHISTORIE

VED

BJØRN KORNERUP

FØRSTE BIND.

KØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS G. E. C. GADS FORLAG.

1951—53.

Søren Kierkegaard kvindeligt set.

Af Carl Weltzer.

Faa har paa ondt og godt været knyttet til sit Barndoms-hjem og levet saa lænket til sin Slægts lynramte Træ som *Søren Kierkegaard*. Hans Hjem var ikke som de andres; allerede som Skoledreng var han paa Vagt for, at ingen af Kammeraterne skulde komme indenfor dets Døre¹. Nytorv 2 stod derfor »i et mystisk Halvdunkel af Strenghed og Særhed«². Det udvortes var dog ikke det indvortes. En enkelt Borgerdyder slap ind bag Jerntæppet, nemlig *Peter Munthe Brun*³. (Legekammeraterne *Emil Boesen* og dennes Fætter *Frederik Hammerich* var bekendte fra Brødremenighedens Sal i Stormgade, og de gik begge i andre Skoler). *P. M. Brun* saa Hjemmets Styrke, han »føjte sig stærkt tiltrukket af den gamle Særling og af den hele alvorlige og dog kjærlige Tone, der herskede mellem Faderen og de tre Sønner.« Men ogsaa dets Svaghed laa klar for Dagen: den høje aandelige Ringmur mellem Familien og Verden udenfor. Den unge *Niels Kierkegaard*, der længtes efter at komme ud af Kræmmerbodens klamme Mørke, fik Nej paa Nej af sin ubøjelige Fader. »Han maatte ikke have nogen Fornøjelse, ikke have Omgang med Nogen, kort blev behandlet som et Skumpelskud«⁴. Det var væsenlig Faderens og den ældste Søn, Dr. phil. *P. C. Kierkegaards* Venner, der slap ind gennem Gangdøren, som ogsaa haandgribeligt var saa snæver, at man maatte have begge dens Fløje op, naar mere omfangsrige Damekjoler skulde lodeses vel indenfor, ellers sad de fast i Naaleøjet⁵. De to Søstre *Rudelbach* bliver aldrig

trætte af at fortælle deres lærde Broder, Superintendenten i Glaucha, Dr. *A. G. Rudelbach* om, hvilke omhyggelige og rørende gavmilde Værtsfolk de gamle Kierkegaards dog er; kom der en Lejlighed til at mindes en fraværende ved et godt Glas ægte Burgunder, skulde den nok blive holdt i Ære⁶.

Til Hjemmets Inderkreds hørte ogsaa den lollandske Bispefamilie Boisen⁷. *Peter Kierkegaard* var oprindelig Studiefælle med de ældre Brødre Boisen og siden kom og gik de mange Boisener, af hvilke ikke mindre end fem blev Præster, i det Kierkegaardske Hus. Ogsaa deres Moder Fru Nanna Boisen født Nannestad blev en agtet og velset Gæst, da hun efter Biskoppens Død i 1831 er flyttet fra Vesterborg hyggelige Præste- og Bispegaard til en beskeden Lejlighed i Hummergade. At *Peter Kierkegaard* i en halv Snes Aar igennem holdt den unge Bispedatter *Elise Marie Boisen* i Uvished om, hvorvidt hun var købt eller solgt, til han endelig en Sommerdag 1836 bad om og fik først Moderens Ja og derefter Pigens⁸, gav Mødet mellem de to særprægede Familier, Sortsynets og Livsglædens Forkyndere, sin særlige Undertone; man søgte gennem det, man talte sammen om, at vinde gensidig Klarhed over det, man aldrig nævnte: Kærligheden. *Frits Boisen*, senere folkelig kaldet »Budstikke-Boisen«, bragte ofte sin friske unge forlovede, en norsk Officersdatter, med sig derhen. *Eline Heramb*, som hun hed, var jævnaldrende med Søren Kierkegaard, idet de begge var født 1813. Hun kunde for den Sags Skyld have valgt et af den lille Kierkegaards Yndlingsord til sit Valgsprog: »Trygle — det gør vi ej! Ungdom paa Livets Vej kraftigt sig Skatten tiltvinger.«⁹ Hun kendte ikke til at give op. Knugende hjemlige Forhold i Barneaarene, en forældreløs' tunge Lod allerede som purung, Afhængigheden af faa og beskedne Velyndere, hindrede aldeles ikke den smukke og velbegavede unge Pige, der var rig paa alt, undtagen Kongens Mønt, i at sprede Glæde og Lys om sig, hvor hun saa færdedes. Der

boede en stolt, stærk og storliniet Kvindesjæl i Eline Heramb. Hun krævede meget af andre, men mest af sig selv. I Ægteskabet med *Fr. E. Boisen* blev hun Moder til en Flok dygtige og særprægede Børn, hvoraf Folketingsmændene Frede og Peter Boisen og deres Søster, Jutta Boisen Møller, dansk Kvindesags lysende Navn, er de mest kendte.

Da Fru Eline Boisen, endnu kun først i Fyrrene, bliver ramt af en meget alvorlig Sygdom, man mente hun var dødssyg af Tæring, vilde hun efterlade sine Børn et synligt Minde om, hvem deres Mor havde været, en Beretning om Livets Lykke og Lidelser, derfor tog hun i 1856 paa Sygelejet fat paa at drage Aar efter Aar op af Erindringens dybe Brønd. Ogsaa da hun, til alles Forundring, rejste sig fra Sygesengen, hun blev aldrig helt rask mere, fortsatte hun dermed og føjede til og føjede ind, til hun døde i 1871.

Disse Erindringer, hvoraf den Del, der her drages frem fra en Arkivhyldes Mumiebegravelse, er skrevet under Indtryk af Søren Kierkegaards Kirkekamp og ensomme Død 1855, har været i Familien Boisens Eje, og det er endnu ikke lykkedes at bringe Fru Eline Boisens oprindelige Haandskrift for Dagen, men kun dets ved Sønnen Frede Boisens Mellekomst foretagne Afskrift, som har været kendt af ganske enkelte¹⁰. Til Forstaaelsen af Søren Kierkegaards Stilling til hans Hjem, hans Forlovede og hans Samtid har de deres ikke ringe Betydning¹¹. De er skrevet af en af Søren Kierkegaards helt samtidige, af et Menneske, der har set ham i hans for de fleste ganske utilgængelige Hjem, allerede fra hans 18—19 Aar af; og det har ikke skortet paa venlig Indstilling overfor den lille Student med det spillende Væsen; hun har haft meget tilovers for ham, som han da ogsaa var glad ved hendes Selskab; hun saa paa ham som en Søster kunde gøre det, venligt og vaagent.

Det er i det Hele en lysvaagen Kvindes Optegnelser, hvor Følelserne i alle deres Brydninger fra Varme til Isslag fører

Pennen fuldt saa meget som Tanker og Sans for Sammenhænge. Den norskfødte Præstefrue lader sit Hjerte tale. Og ligesom Don Juan maatte staa til Regnskab for de mange Kvinder, hvis Skæbner han havde grebet ind i, var Eline Heramb Kvinde og i den Egenskab ikke en tavs og uberørt Tilskuer til den Forlovelsestragedie, som Søren Kierkegaard var Skaber af og Skyldner i. Hun tager haandfast paa hans spinkle Skuldre og hans Forsøg paa at klare Problemet: »Skyldig — Ikke skyldig«. For Eline Boisen hedder Modsætningen: Kærlighed — Egenkærlighed. Hun kender ikke til en Kærlighed, der vaander sig i det dulgte under Egenkærlighedens Levemands Flotheder. For det »dialektiske« og det ironiske i Søren Kierkegaards Personlighed har hun intet tilovers. For hende var den virkelige Søren Kierkegaard Hosekræmmerens straalende begavede, men ulydige Søn og en ung Pige, Regine Olsens, usympatiske Forlovede; hvad han saa kunde skrive og siden kunde naa frem til i aandelig Henseende, slettede ikke Navnene M. P. Kierkegaard og Regine Olsen ud. At Søren Kierkegaard selv paa anden Maade og ad andre Veje, Refleksion, Fantasi, Anger og kristen Erkendelse, mente det samme, men ogsaa regnede at vide, hvorfor det maatte blive saaledes, kunde Fru Boisen i sin sønderjyske Præstegaard ikke ane. Hun saa ham netop i hans Sammenhæng med Fortid (Faderen) og Fremtid (Regine). Søren Kierkegaards Udvikling førte ham jo usvigeligt gennem »Jordrystelse« og Forlovelsestidens »skrækkelige Spil« til at bryde Broer af i det ydre, for at knytte Skyldens, Erindringens og Taknemmelighedens Baand til dem, hvem hans hele Forfatter-skab tilegnedes, en Olding, der ikke fik Lov at se sin Søn gaa ind i det forjættede Land, og en ung Pige, der maatte give op i sin Kamp for at faa Søren Kierkegaard til at elske og leve *umiddelbart*.

Eline Boisen er ikke den eneste Kvinde, som blandt Søren Kierkegaards samtidige har villet gøre et Regnskab op med ham. Ogsaa hendes Landsmandinde, Forfatterinden

*Camilla Collett*¹² søgte at komme i Forbindelse med ham, »Enten—Ellers« berømte Fader. Hun vovede sig til hans Dør, men man nægter ham hjemme. Som hun skuffet gaar sin Vej, kaster hun et hastigt Blik op mod Søren Kierkegaards Vinduer, og sandelig om den navnkundige Mand ikke lurer bag de hvide Gardiner. Fru Collett og den fungerende »Vigilius Hafniensis« udveksler da — ikke uden Flovhed — en ærbødig Hilsen. Hvormeget Kierkegaard saa undgik Mennesker, han kunde ikke undvære at spejde og lytte efter dem. Den svenske Jordomrejserske og Journalist *Fredrika Bremer* udbad sig ligeledes under et Københavnsophold at faa Søren Kierkegaards Besøg. Hun var herovre for at samle paa Berømtheder som en Skolepige paa sjældne Sommerfugle. Det bittersøde Rids af ham, som hun giver i sit »Liv i Norden«¹³ kan kun tydes paa een Maade, nemlig at han helt har undladt at svare paa hendes to Breve. At sende Svar af saa spydig en Art og med en saa P. L. Møller'sk Slibrighed, som de Udkast rummer, der er gengivet i Efterladte Papirer¹⁴, kunde Søren Kierkegaard altsaa tænke sig, men forhaabentlig dog aldrig tænke sig at sende. De kunde været skrevet af Johannes Forføreren paa en af hans uheldigste Dage.

Eline Boisen var vant til at tale ligefrem til og ligefremt om Søren Kierkegaard. Hun hører ikke til de Mennesker, der ved blot at nævne hans Navn føler sig hinsides alle almindelige Maader at skønne paa. I hendes Øjne gaar han paa Jorden som alle andre Mennesker, og derfor stiller hun det menneskelige Krav til ham, at ogsaa hans Kærlighed skal vise sig i Gerninger og ikke i Hæmninger. Som Søn og som forlovet bør Trofasthed og Hensynsfuldhed være ikke Ord, men Virkelighed. Alle Livsforhold er dobbeltsidede; lader man »sin lille indbildske Person« være Midtpunktet, sker der den anden Part Uret og Skade. Digterisk er den gamle Hosekræmmer gennem sin yngste Søn blevet det 19. Aarhundredes Simeon, en aandelig Stormand, hvis ubemærkede Liv skaanede ham for Martyriet; han var tillige

en Mand, der var prøvet i Skuffelser. Regine Olsen maatte i sin alt andet end skyfri Forlovelsestid Gang paa Gang høre sin grædende Kærestes Selvbekjendelser for, hvad han havde forbrudt sig med overfor den gamle Mand¹⁵. Og da Broderen Peter Kierkegaard faa Aar efter Søren's Død i en Kreds af Venner, der næsten alle kendte Søren Kierkegaard fra Ungdommen af, drøfter den afdøde Kirkestormer, lægger han ikke Skjul paa, at Søren's Forhold til Faderen ikke var saa pietetsfuldt, som Læsere af Søren Kierkegaards Skrifter vilde forestille sig det¹⁶. Og trods den blidt-fortonnende Udredning af Forlovelsestiden fra den næsten 80 aarige Geheimeraadinde *Regine Schlegels* Mund¹⁷, saa er der for den daværende Regine Olsens og hendes nærmestes Vedkommende ikke Skygge af Tvivl om, at man følte sig blændet, ja ført bag Lyset af Søren Kierkegaard. Derom vidner ialtfald, hvad der endnu er bevaret skriftligt fra de paagældendes Haand. Den nittenaarige Regine, der tager den lille Seddel med et Elskovsord (muligt Yndlingssætningen »Vor egen, kære lille Regine«) frem fra dets Skjul ved hendes forpinte Hjerte og stille river den i Smaastykker¹⁸, kan trods al sin oprigtige Villie dertil ikke sige sin ubegribelige Bejler fri for Skyld: »Saa har Du da ogsaa drevet et rædsomt Spil med mig.«

Ogsaa Eline Boisen ser Søren Kierkegaards Personlighed og Livsførelse i Præsens Indikativ Aktiv¹⁹. Hvor meget Værd saa Overvejelser og Gentagelser i Erindringer og digteriske Sammenhænge kan have, er de dog kun Konjunktiver, Papirblomster og Attrapfrugter paa Livets grønne Træ. De Egenskaber, der for Søren Kierkegaard selv er den særlig kaldedes Ørnevinger: Undtagelsen baade legemligt og sjæleligt og dertil Aandskraften (Victor Eremita), hedder paa hendes Tungemaal: Hovmod og Egoisme. Skulde han være Verdens Midtpunkt? Var man en Aandskæmpe, naar man ikke kunde smile ad en Gadedrengs Pift i Fingrene? Den med Aarene modnede Søren Kierkegaard fandt dog mere Forstaaelse i Eline Boisens Øjne.

Røsten, der gennem »Indøvelse i Christendom« vidnede om Kendskab til Hjælpen i Angester og om en ensoms Vej gennem Tilværelsens dybeste Slugter, talte til hende om en Mand, der søgte at faa sit Livs Skyldbog udslettet ved Troen paa Syndernes Forladelse. Det er Mennesket Søren Kierkegaard, ikke dets Spaltninger i Tænkeren, Digteren, Drømmeren eller Patienten Søren Kierkegaard, som Eline Boisen har fulgt gennem Halvdelen af hans Livsbanes 42 Aar.

Til en mere sikker Bedømmelse af den Mand, der regnede sin hævede Forlovelse som sit Livs største Tab og Vinding²⁰, kan Eline Boisens strenge og ganske uforskønnede Syn paa Søren Kierkegaard tjene. Var han vel »klog som den onde selv« altsaa virkede dæmonisk, eller som Birkedal (forøvrigt en af Eline Boisens Venner) kaldte det: mefistofelisk²¹, saa var han kvindelig set mest en Skikkelse til at have ondt af. Trængte til den Medlidenhed, som han Livet igennem stolt forskansede sig imod. Har Eline Boisens smukke Øjne ofte flammet i Vrede over den egenkærlige Søren Kierkegaard, har de ogsaa været fyldt med Taarer over en i det ydre saa forviklet og forgræmmet Tilværelse som hans. »Stakkels Søren.«

Ejendommeligt, at Hosekræmmerens Hjem, hvorfra ellers der digterisk kun trængte Toner ud, naar Nattestilheden knustes af en angrende Davids Raab om Naade, eller i Livets Hverdage Begravelsessalmerne blev sunget af færre og færre Stemmer, har ejet to saa store Værdier for en opvoksende Slægt som Orden og Smilet. Det gør ikke den gamle M. P. Kierkegaard mindre ærefrygtindgydende i hans Alvor, at han ogsaa, naar der kom unge i Huset, har kunnet tale med dem og givet dem en venlig Opmuntring i det stilfærdige vestjyske Lunes lavmælte Sprog. Hjemmet virkede paa sin Vis lykkeligt paa dem, der lærte det at kende. Den, som søgte at flygte derfra, var samtidig paa Flugt fra noget, som han tog med sig, sig selv.

Det kan kun beklages, at Eline Boisen ikke skildrer Moderen Anne Sørensdatte Kierkegaard mere udførligt.

Men alene det, at hun husker, at hun var til, er jo, naar Talen er om Familien Kierkegaard, store Ting.

Og nu taler Eline Boisen:

»Medens jeg var hos Boisens²² ...var vi ogsaa ude hos en Søster af Kirkegaard, gift med en Lund²³. Hun havde nylig faaet en lille²⁴, — óg laa som en Prinsesse; men faa Dage efter døde hun²⁵.

Kirkegaard²⁶ var derude en ganske anden Person; — han legede med Børnene og var den bløde Broder i enhver Henseende; den Søster elskede han saa saare²⁷; — det var tungt, at han skulde miste hende. En ældre Søster²⁸ var gift med Broderen til denne Lund²⁹ — og ogsaa død — saa nu var kun Søren og Peter tilbage³⁰.

Søren skrev i denne Tid — inden han endnu var Student³¹ — nogle Stykker mod Orla Lehmann³².

Denne Vinter kom jeg ogsaa adskillige Gange hos de gamle Kirkegaards³³, og det var interessante Timer. At høre den gamle Mand disputere med Sønnerne, hvoraf ingen gav efter — at se den gamle Moders stille Virken, og hvorledes [hun] dels beundrende hørte efter — dels faldt ind beroligende, naar det gik haardt paa, havde meget tiltrækkende³⁴. — —

Det gik saa forunderligt til ved et Besøg hos de gamle Kirkegaards; der kom saa mange Sager for, som netop havde staaet paa Dagsordenen kort forud hos Boisen³⁵, saa man næsten skulde tro, at Peter Kierkegaard havde haft et Øre i en Krog. Min Svigermoder³⁶ havde nemlig været vred paa mig, fordi jeg, naar det ringede da ryddede lidt op i Stuen og navnlig fik Kakkelovnen befriet for, hvad der stod at holdes varmt. Alt sligt giver jo saa ubehagelig Luft i Stuen. Der blev da talt om, at det kun var aandløse Folk, der var ordentlige, at jeg var pedantisk i en foruroligende Grad...

Da Moder spurgte den gamle Kirkegaard, hvorledes han dog var bleven saa rig, (han havde nemlig sagt, at han

begyndte med en Bylt jyske Strømper paa sin Nakke), saa fremhævede han netop alle disse Ting, som hos Boisens kaldtes aandløse, priste Orden og Punktlighed³⁷ sammen med Flid og Paapasselighed som menneskelige Hoveddyder, ja erklærede en Kvinde for aldeles mislykket, som ikke havde den Sans³⁸.

Saa kom Moder engang derhenne ogsaa til at omtale det (som saa ofte gjorde mig ondt til daglig Brug)³⁹, hvor dejligt det var, naar Sønnen fik rige Koner; da tog Peter Kierkegaard Ordet med sit spotskeste Smil og sagde: »En Kone med Penge er en Uting, med mindre hun skal være Mand og Manden Kone⁴⁰. Efter vor Herres Orden, Fru Bispinde, skal Manden sørge for Konen⁴¹, ikke omvendt; har hun Penge, er hun sagtens ogsaa forventet — og det er den største Ulykke for en Mand.« —

Søren var næsten mere indladende med den enkelte end Peter, og vi havde mangen pudsig Strid med hinanden — mest dog, naar han traf mig paa Gaden⁴². Det glædede mig altid at tale med ham, men det generede dog at blive bemærket, og det blev man, naar man gik med ham; thi han fægtede saa sært med sin Stok, og stod saa ofte stille paa Gaden, gestikulerede og lo saa højt.

Engang saa jeg ham, inden jeg forlod Byen, at gøre voldsom Kur til en lille Pige, som endnu ikke var konfirmeret⁴³; det blev hans Forlovede senere. Hende som han drev det skændige Spil med i saa mange Aar⁴⁴, og endelig rejste bort fra uden at hæve Forbindelsen, og uden at sige, hvor han drog hen⁴⁵. Hende saa jeg kun den ene Gang til et Bal hos Enken Fru Teilmann⁴⁶.

Forgæves vil Søren i Bogen »Gengældelsen«⁴⁷, der ellers bærer Vidne om hans mærkværdige Fremstillingsevne, bevæge Folk til Medlidenhed med sig selv.

Han staar snarere som et afskrækkende Eksempel paa, hvorledes et Menneske, der ikke har lært, og ikke vil lære, at beherske sin Forfængelighed og Egoisme⁴⁸ bliver et Bytte for fantastiske Drømme og til Byrde for sig selv og an-

dre ved sit lunefulde, haardhjertede⁴⁹ og lidet trofaste Væsen.

I hans Selvbiografi, (udgivet af Broderen⁵⁰ efter hans Død) vil han give sig Udseende af, som om al hans Digten og Tragten har gaaet ud paa at liste Evangelium paa Folk; dette kan da ikke være Sandhed med Hensyn til de første Afsnit af hans Liv. Han ærede ikke sin Fader og Moder⁵¹, og derfor gik det ham ikke godt i Landet⁵². Han blev ikke bestandig i sin Kærlighed, da Hjertet endelig vilde gøre sin Ret gældende — men ofrede den unge uskyldige Pige⁵³ paa sin Forfængeligheds Alter.

Jeg kendte hende jo ikke saa nøje, men ved at hun var af en alvorlig og ikke ubegavet Familie⁵⁴. Rimeligvis har hun ikke været ham klog nok, og maaske villet dæmpe lidt [paa] hans højtflyvende Ærgerrighed ved Hjælp af hans Hjerte; men hun maatte vige for Synden, der da beherskede ham. Eller var det maaske ikke Synd at benytte alle hendes Kampe, al den Sorg og de Taarer, han afpressede hende til en Ramme for at gøre sin lille indbildske Person bemærket og interessant. Hvorledes kan slig Færd være i Evangeliets Tjeneste? Har det været beregnet, saa har han mere været en Djævel end en Kristen, og jeg vilde dog gerne tro godt om ham tilsidst, om jeg end maa fordømme hans første Færd som lutter Fald, om han endog ellers forstod at besmykke den saa glimrende, som om han havde gaaet i Skole hos Djævelen.

Han meldte sig engang hos os, ikke længe efter vi blev gift⁵⁵, men da Boisen kom ind til Byen engang og gik op til ham for at faa at vide, naar han kom, undskyldte han sig, og gav Boisen en Foræring til mig, bestaaende af alle Billederne i hans Pragt Bibel⁵⁶. Han vilde holde eet tilbage, nemlig det med Jacob og Rakel paa. Rimeligvis har han tænkt paa sig selv ved at se Jacob. Thi han gik netop dengang i sin Kærligheds Rug^{56b} og blev kort efter forlovet; — det var nok Grunden, hvorfor han ikke kom til os efter Bestemmelsen.

Mange Aar senere besøgte Boisen ham engang⁵⁷; da havde han klaget meget over, hvad han maatte lide af Forfølgelse

for den gode Sags Skyld; da Boisen forlangte Oplysning om disse kunde han dog kun nævne: Gadedrengeskraal og nogle Bladartikler, navnlig i Korsaren, hvor han stod med sin berygtede Stok midt i en Sal og kroede sig⁵⁸. Det var saamænd en lille Martyrkrone! Og naar man saa betænker det nøjere, saa viste sagtens Gadedrengeskraalet sig fra hans besynderlige Klædedragt, og Raketten brølede han sig selv til, det eneste han naaede ved sin vigtige Bestræbelse for at vise sig alle Steder, snart ved Gammel Strand blandt Fiskerkællinger⁵⁹, snart i Holmensgade, hvorpaa han i sine Skrifter lægger saa stor Vægt, som om Folk virkelig skulde bryde sig om, hvor han saas, det kunde jo kun have Betydning for hans nærmeste, og dem havde han jo længst vist fra sig⁶⁰.

Ellers levede han jo i den Tid med den rige Mand i Herlighed og Glæde — opfyldte indtil sit mindste Lune — blev beundret af det store Publikum⁶¹, skønt man nok omtalte ham som en Særling⁶². Ja, Særling var han, det er vist; men deri var hans egne Synder og Egoisme Skyld. At han endelig har kastet sig i vor Herres Arme og givet ham sit øvrige Liv, hvorved han fik saa mange Mennesker med sig, det vil jeg helst tro, omend han saarede iflæng (ogsaa mig), og gik videre end han var berettiget til, og endog videre, end han selv godt vidste, det var sandt. Stakkels Søren! Du blev længe holdt fangen i en slem Fuglefængers Garn⁶³. Dette Garn var dine glimrende Naturgaver; men jeg kan dog ikke tro andet, end at du tilsidst har arbejdet i vor Herres Navn og ogsaa gjort Gavn for Menneskene — om du end ikke kunde taale at se Frugten deraf, men maatte kaldes bort.

Dine Billeder har i ethvert Tilfælde gjort godt i mit Hjem og givet Anledning til mangan god Snak med Børnene, og din Skæbne har aflokkeet mig mangan stille Taare og givet Stof til mangan Betragtning, der har haft hjemme hos Gud. Du staar for mig som en stor Synder, som dog fandt Naade for Jesu Skyld!⁶⁴ Dine Betragtninger over

dette »at være ene med vor Herre«⁶⁵ og lade ham dømme En indtil Marven har været mig til stor Velsignelse og Trøst og hjulpet mig til ikke at holde Kød for sin Arm⁶⁶, men hente Olien for Livet fra Kilden selv.«⁶⁷

Saa vidt Eline Boisen.

Til en saa sindrigt sammensat Laas som den, der sad for Staaldøren til Søren Kierkegaards virkelige Jeg, fik hverken Eline Boisen eller nogen anden Kvinde eller Mand betroet Skriftemaalets Guldnøgle. Den tog han med i sin Grav.

Men hvad hun med en Kvindes Umiddelbarhed forstod og som for hende blev det tragiske i Søren Kierkegaards Liv, var at han maatte komme til kort, saalænge hans Hjerter styredes af hans Hjerne. Hvad gavnede al Verdens Aandrihed, naar man tog Skade paa sin Evne til at leve et almindeligt Menneskeliv i Trofasthed og Kærlighed. Derfor bliver Danmarks literære Verdensnavn for denne ukendte Medsøster til Regine Olsen ikke den geniale Dr. Søren Kierkegaard men som en brudt Søjle paa døde Haabs Grav: Stakkels Søren!

Noter.

1) Søren Kierkegaards Arkiv. K. B. D. Pk. 5. P. F. Weldings Beretning.

2) H. P. Barfod har i sin Udgave af Søren Kierkegaards Efterladte Papirer I, s. XLIV: »mystisk-afskrækkende Halvmørke«.

3) Sejer Kühle: Søren Kierkegaard s. 40 jfr. Eiler Nystrøm: P. M. Brun og Ane Munchs Slægt s. 2.

4) S. Kühle sst. s. 82, jfr. Carl Weltzer: Peter og Søren Kierkegaard s. 46—48, 53—57; 62—76. Troels-Lund: Et Liv s. 46.

5) Ny kgl. Saml. 2. 1543 Brev fra J. & C. Rudelbach 14. 9. 1830 til A. G. R. tr. hos Carl Weltzer s. o. s. 33.

6) Henriette Lund: Erindringer fra Hjemmet s. 39.

7) se P. Boisen: Budstikkens Udgifter, Præsten F. E. Boisens Liv og Levned s. 94.

8) Ny kgl. Saml. 4°.2656 s. 77 (3. & 5. Juni 1836) tr. Carl Weltzer s. o. s. 99 f.

- 9) Søren Kierkegaards Papirer v. Heiberg og Kuhr II A 803.
- 10) P. Boisen o. s. s. 79, 86. Thyra Jensen: Bispinde Nanna Boisen især s. 237 ff., 260 f.
- 11) Om en Soldeperiode i S. K.s Studenterdage mæles f. Eks. ikke et Ord.
- 12) Om Camilla Collett og S. K. se E. Steen: Diktning og virkelighet s. 230 jfr. C. Bergsøe: Camilla Collett s. 91.
- 13) o. S. s. 37: »Han har i det lette glade Kjøbenhavn vundet ikke ringe Publicum i Særdeleshed af Damer. Hjertets Philosophi maa ligge dem nær; om Philosophen som skriver derom, siger man Ondt og Godt og — underligt.»
- 14) H. Gottsched: Af Søren Kierkegaards efterladte Papirer 1849 s. 358, 379 (»dydzirede Jomfru, pjankede Omstrefjerske») 611, jfr. Fr. Bremer: Brev IV udg. af Klara Johansson og Ellen Klemann s. 531—32; 642—43.
- 15) Regine Schlegels Beretning i Hj. Helweg: Søren Kierkegaard s. 388 f.: »Det var da altid hans forhold til sin afdøde fader han bebrejdede sig og udøste for dig ...«
- 16) Vilh. Birkedal: Personlige Oplevelser II s. 78.
- 17) Hj. Helweg s. o. s. 385—92 og Rafael Meyer: Kierkegaardske Papirer. Forlovelsen s. I—VII.
- 18) Rafael Meyer s. o. s. 81.
- 19) S. Kierkegaard kunde selv ønske sig mere indikativ Kraft: S. K. Papirer II A. 171: 7. 10. 37: Mit Liv er desto værre altfor konjunktivisk, Gud give jeg havde nogen indikativisk Kraft, jfr. S. K. Værker ²I s. 319. Forfærelserens Dagbog er »conjunctivisk«.
- 20) Rafael Meyer s. o. s. 93.
- 21) Vilh. Birkedal: En Livsførelse II s. 415—25.
- 22) I Efteraaret 1834 boede Eline Heramb en Tid i sin Svigermoders Hjem. Men hendes Tidsangivelse »Denne Vinter« er unøjagtig; det maa have været Vinteren 1833—34, hun har i Tanker for Samtalens Vedkommende, da Fru Anne Kierkegaard jo var død 31. Juli 1834.
- 23) Fru Petrea Severine Lund født Kierkegaard var født 7. Sept. 1801, blev Moder til fire Børn og døde 29. Dec. 1834.
Bankassistent Henrik Ferdinand Lund født 15. Marts 1803 og død 24. August 1875. Familien boede i de smaa Alléer paa Nørrebro jfr. H. Lund o. s. 60—64. Troels-Lund. os. s. 46.
- 24) Peter Severin Lund født 13. Dec. 1834, død som cand. theol. og Krigsdeltager 18. Juli 1864, se Troels-Lund s. o. s. passim og H. Lund s. o. s. 188—209.
- 25) Nemlig 29. December 1834, se Carl Weltzer s. o. s. 85—87.
- 26) d. v. s. Dr. P. C. Kierkegaard. I grundtvigske Kredse var Søren Kierkegaard længe kendt som »Kierkegaards Broder«.

27) jfr. F. E. Boisen (Ny kgl. Saml. 4. 3174. 25. 1. 1835) til P. C. Kierkegaard: »Det forekommer mig ogsaa, at du især stod i et kjærligt Forhold til denne Søster«. aftr. Carl Weltzer s. o. s. 86.

28) Fru Nicoline Kristine Lund født Kierkegaard, født 25. Oktober 1799, død 10. September 1832. Ogsaa hun var Moder til fire Børn.

29) Klædehandler, senere Agent, Johan Christian Lund, født 5. Februar 1799, død 10. Juli 1875.

30) se Carl Weltzer s. o. s. 88.

31) Som bekendt blev Søren Kierkegaard Student 1830, medens Artiklerne blev skrevet godt fire Aar senere. Enten maa der være ment »Kandidat« eller Fru Eline Boisen har ikke regnet med, at S. K. begyndte at studere før efter hans Faders Død, da han gav sig til at læse til Eksamen.

32) Søren Kierkegaard: Samlede Værker, 2. Udg. XII, s. 33—44.

33) Dette lille Afsnit er — uden nærmere Kildeangivelse — aftrykt i P. Boisen s. o. s. 94.

34) jfr. E. Nystrøm s. o. s. 2.

35) N. K. S. 2656. 4. fortæller ofte om P. C. Kierkegaards Besøg hos Boisens.

36) Om Fru Boisen se Thyra Jensen: Bispinde Nanna Boisen. (Romanhistorie).

37) Søren Kierkegaard sagde om Hosekræmmeren: »Min Fader er født i Terminen« Det XIX Aarhundrede 1877 s. 340.

38) Om det velforsynede Hjem med dets Skabe fyldt med Linned og Dækketøj taler den interessante Bofortegnelse opbevaret i LAS (Extr. Boer 15/56).

39) Medens Svigerinderne Helga og Marie Boisen begge ægtede rige Arvinger, var Eline Heramb trykket af sin egen Ubemidlethed.

40) M. P. Kierkegaard havde selv engang givet sin anden Hustru, Anne Lund, Bevis paa, at hun sletintet ejede uden den Smule Tøj, som hun sled paa, jfr. Sejer Kühle s. o. s. 12.

41) maaske hentyder den stive Teolog til Ef. 4,28.

42) Om Søren Kierkegaards Vandringer se Hans Brøchners Udtalelse i Det XIX Aarh. s. o. s. 344: »Naar han saa tilmed gestikulerede med Armen og med sin Spanskrøsstok, blev det endnu mere en Marche med Forhindringer.« Man kunde bedre træffe Kierkegaard paa Gaden end i hans Hjem; ogsaa Regine Schlegel vidste at drage Nytte deraf, se Helweg o. s. 391.

43) Regine Olsen blev ifølge Holmen's Kirkes Konfirmandprotokol (LAS) konfirmeret 22. April 1838 i Holmens Kirke af Dr. B. Münster. Sælsomt nok stod hun paa Kirkegulvet som Nr. 13. Hun og en anden Pige var de eneste af de 66 Pigekonfirmander, der opnaaede rent ug i Kundskab. Søren Kierkegaards Udtalelse om hende, at hun »ikke var religiøst anlagt«, kunde hun ikke forstaa; se Helweg o. s. s. 387. I For-

lovelsestiden bragte han aldrig religiøse Spørgsmaal paa Bane, naar de var ene sammen.

44) Mange Aar. Eline Boisen maa tænke paa Aarene 1837—41, men efter Søren Kierkegaards egen Opfattelse var det først efter Jyllandsrejsen 1840, at han i det ydre nærmede sig Regine, som længe havde været hans skjulte udkaarne.

45) Det er ikke helt rigtigt. Indirekte vidste Familien Olsen gennem Professor Sibbern Besked med Søren Kierkegaards Rejseplaner, jfr. Carl Weltzer: Omkring Søren Kierkegaards Disputats, Kh. Saml. 6. R. VI, 300.

46) Fru Teilmann, Slægtning til Fru Cathrine Rørdam, Bolettes Moder. Regine var en Halvkusine til *Bolette*. Eline Heramb var gennem flere Aar Veninde med Bolette Rørdam, overfor hvem Søren Kierkegaard følte en vis Skyld II A 67, jfr. R. Meyer, s. o. s. 75.

47) Skal være »Gjentagelsen. Et Forsøg i den eksperimenterende Psykologi af Constantin Constantius« 1843. Der hentydes til en Udtalelse som: »Min Smerte og Lidelse er navnløs, som jeg selv er det.« Søren Kierkegaard: Saml. V. 2. Udg. III, s. 265.

48) Sibbern var ved Bruddet overbevist om, at »Søren Kierkegaard var et egoistisk og forfængeligt Menneske, en Ironiker i slet Forstand.« Søren Kierkegaards Brev fra Berlin 31. Okt. 1841 til Emil Boesen, tr. R. Meyer s. o. s. 38.

49) Søren Kierkegaard har ogsaa gemt Regine Olsens Bebrejdelse derfor: »Ogsaa sagde hun, at jeg var dog egentligen ikke god, men at hun alligevel ikke kunde lade være at elske mig. . .« R. Meyer s. o. s. 93.

50) »Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed« udgivet af P. C. Kierkegaard 1859, S. K. Saml. V. 2. Udg. XIII, s. 547—655, særlig 13. Kap.: »Styrelsens Part i mit Forfatterskab«.

51) Eline Boisen var Medviderske, om Brydningsaarene 1834—38, hvor Søren Kierkegaard søgte at unddrage sig sit Hjems Indflydelse.

52) jfr. 2 Mosebog 20,12.

53) Rafael Meyer s. o. s. 93.

54) se Helweg s. o. s. 388 om S. K.s Samtaler med Svigerfaderen.

55) F. E. Boisen viedes 12. Nov. 1834 til Eline Heramb. Han var da Sognepræst i Skørpinge.

56) Søren Kierkegaards efterladte Bogsamling 1856, s. 1, Nr. 2.

56b) Formentlig Hentydning til et Sted hos Shakespeare, As you like it, 5 act., 3. sc. (jvfr. W. Shakespeare, Dramatiske Værker oversat af Edv. Lembcke VIII, 1869, S. 289).

57) muligt under et af F. E. Boisens mange Københavnsophold i 1848.

58) Corsaren Nr. 285, s. 10. 6. Marts 1846.

59) Sikkert paa Vejen til en af S. K.s Yndlingssteder, Christiansborgs Buegange.

60) Broderen Peter truedes med at blive skudt ned, om han begyndte at tage sig af Søren Kierkegaards Sag hos Regines Familie, se R. Meyer, s. o. s. 82.

61) se Fr. Bremer s. o. s. 38 f.

62) Georg Brandes advaredes af sin Barnepige mod Uorden i Paa-klædningen ved et manende: »Søren Kierkegaard!« G. Brandes Saml. Skr. II s. 252.

63) Psalme 124, v. 7.

64) jfr. Boesen og Søren Kierkegaards Samtale, Eft. 1855. S. K. Eft. Pap. IX s. 593.

65) et andet Udtryk for S. K.s Begreb: Hiin Enkelte.

66) Jeremias 17, v. 5.

67) Eline Boisen har saaledes ubevidst forstaaet S. K.s majeutiske Pisteologi.